

Lékař jako normalizátor

Slovo norma má v české civilizaci negativní konotaci odvozenou z doby, kdy bývalo v módě zpevňování norem všeho druhu; normalizace má konotaci zápornou a ještě výraznější ze dvou desetiletí, z let sedmdesátých a osmdesátých, kterým dokonce dala své jméno podobně jako pobělohorská doba temna. Normalizace byla zavedena a podepřena tanky cizí velmoci, osazené cizími vojáky; její demokratičnost spočívala v tom, že stejnou měrou utlačovala nestraníky i nehodné straníky, kteří se zpronevěřili své někdejší stranické přísaze.

Přes svou negativní konotaci se české civilizační prostředí nemůže pojmu norma zříci. Mimo politiku je tu třeba medicína, pro kterou je pojem norma či standard pilířem pro stanovení diagnózy a poté i terapie. Kdyby někdo autoritativně odňal lékaři koncept normy a zakázal mu její pracovní použití, zahájili by zdravotníci protestní hnutí ještě intenzivněji než tak činí dnes proti počínání svého rezortního ministra.

Název norma etymologicky souvisí s názvem normální. Existuje konotace normálního s běžným, s obvyklým, s očekávaným, s průměrným. Tohle se respektuje při konkrétním stanovování normy. Obvyklý postup spočívá v tom, že se sestaví referenční soubor lidí v daném ohledu fungujících, zdravých – a pro každého z nich se změří, zjistí stav příslušného ukazatele, pro který má být norma stanovena. Opakuji znovu, že všichni tito lidé v daném ohledu fungují; například nemají problémy s krevním tlakem. Zjištěné hodnoty vykazují určitou biologickou variabilitu, proměnlivost; to je prostě očekávatelný fakt, se kterým je nutno při konstruování normy počítat. Prakticky to znamená, že normu je třeba vymezovat jako určitý interval na škále měřeného ukazatele. Od – do. Jsou případy, kdy stavu zdraví vadí jenom jednostranná odchylka – patologické jsou jenom hodnoty příliš vysoké nebo naopak příliš nízké. Tento postup se obvykle ještě doplňuje tím, že se do intervalu vymezujícího normu nezahrnou všechny naměřené hodnoty; jistý podíl extrémních, nejnižších a nejvyšších hodnot se předem vyloučí. Přestože jejich nositelé v daném ohledu fungují.

Uvedený postup vymezení normy kombinuje hledisko funkční s postupem statistickým. Ze své praxe aplikujícího biostatistika jsem nabyt dojmu, že masovému používání konceptu normy ne vždy odpovídá uvědomělá představa o tom, jak se k té které normě, k normě pro ten který fyziologický, biochemický nebo jiný ukazatel zdraví a nemoci dospělo. Norma se stává často fetišem spadlým ze zdravotnického nebe. Zejména sestřičky bývaly překvapeny, když jsem se snažil implementovat jejich něžným duším představu, že normu pro zdraví člověka určil stav zdraví lidí.

Nejdůležitějším heuristickým principem lidského poznávání, včetně poznávání lékařského, je porovnávání. Také ono porovnávání stavu ukazatelů tělesného či duševního zdraví jedince s normou. Vlastně s normami, protože zdravotní stav člověka je popsán vektorem údajů, nikoli jedinou konstantou. Porovnávání je procedura, kterou je člověk zvyklý používat v běžném životě zcela masově už od malička. Porovnávání počítků na škále příjemné – nepříjemné, malé – velké, ošklivé – hezké. To všechno je ovšem porovnávání na jednorozměrné škále. Problém nastává, má-li být takové porovnání provedeno na škále vícerozměrné. Třeba zdravý – ne zcela zdravý – nemocný. Člověk se zlomeným malíčkem není zcela zdrav – je však rozhodně nemocen méně než člověk, kterému selhávají játra. V takové situaci se stanovují normy pro různé stupně invalidity, pracovní neschopnosti. Normy určující společenské chování na pomezí zdravotnictví a sociálního života. Normy prakticky vymezující etiku ve vztahu lidí vůči lidem. Koncept normy hraje zásadní roli v dimenzi sociálního chování. S normou zdraví má společné to, že ji určuje zvyk. Patologickému chování by měl zamezovat zákon. Bohužel, do vymezení zákonů často intervnují iracionální faktory odvozené z případné patologie zákonodárců. Dobré či špatné chování se rozpoznává obtížněji než dobré či špatné fungování pankreatu.

Stanislav Komenda

prof. RNDr. Stanislav Komenda, DrSc.

Oddělení biometrie LF UP, Hněvotínská 3, Olomouc 775 15, e-mail: komenda@tunw.upol.cz